

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA COMPLEXELE DE LOCUIRE DESCOPERITE ÎN STAȚIUNILE PALEOLITICE

de VASILE CHIRICA

Intensele cercetări arheologice efectuate în stațiunile paleolitice de pe teritoriul României au creat posibilitatea cunoașterii tot mai aprofundate a bogatelor locuri umane din această epocă, a modului de viață și a mediului. Prin metode arheologice sau ale științelor conexe se cunosc astăzi condițiile de climă mai puțin prielnice, mai cu seamă din timpul stadiilor și interstadiilor glaciațiunii würmienne, perioadă de timp când omul a reușit să ajungă la stadiul uman de tip actual. În această situație, una din multele întrebări la care trebuie să răspundă arheologia epocii paleolitice este necesitatea amenajării unor adăposturi ușoare sau durabile, de către omul paleolitic, îndeosebi în cazul locuirilor din afara peșterilor, pe terasele riurilor, platouri etc.

Pe plan mondial, săpăturile arheologice au permis identificarea unui mare număr de locuințe paleolitice, special amenajate, unele cu caracteristici bine individualizate. Aceste descoperiri au fost tratate în volume și studii speciale, detaliate¹, sau în lucrări cu caracter general².

Prin cercetările din ultimii ani, mai complexe și executate cu deosebită minuțiozitate, s-au identificat și în unele așezări paleolitice de pe teritoriul țării noastre urme de adăposturi folosite pentru perioade relativ scurte de timp.

Cele mai vechi locuințe-colibe aparțin Mousterianului și au fost dezvelite în cunoscuta stațiune de la Ripiceni-Izvor (jud. Botoșani)³.

1 U. P. Pidpoliciko, *Pozdnepaleoliticheskie jiliščija iz kostel mamonta na Ukraine*, Kiev, 1969; A. N. Rogacev, *Kamennyi vek na teritorii SSSR*, Moscova, 1970, p. 64—76; Henry de Lumley, Brigitte Pillard et Frédéric Pillard, *Memmoires de la Société Préhistorique Française*, tome 7, 1969, p. 183—226; A. Leroi-Gourhan et M. Brézillon, *Gallia Préhistoire*, IX, 1966, 2, p. 263—385; M. Gábori — V. Gábori, *ActaArch.*, Budapesta, IX, 1958, p. 19—34; M. Gábori, *ActaArch.*, Budapesta, 1965, 1—4, p. 111—127 etc.

2 Denise de Sonneville-Bordes, *La Préhistoire Moderne*, Ed. a II-a, Périgueux, 1972; P. P. Efimenko, *Pervobytnoe obščestvo*, Kiev, 1953; Michel N. Brézillon, *Dictionnaire de la Préhistoire*, Paris, 1969.

3 Al. Păunescu, V. Chirica, *Cercetări arheologice recente în zona Prutului Mijlociu*, comunicare la Secția de Istorie și Arheologie a Academiei R.S. România, București, 1977.

Unul din aceste complexe, de formă oval-oblică, era orientat NNE-SSV și era alcătuit din aproximativ 30 defense și 36 molari de mamut, fragmente de oase de la alte ierbivore mari, iar în interior s-au găsit numeroase piese de silex, în mare parte deșuri de cioplire, dar și unelte tipice: un vîrf de lance, 11 vîrfuri de formă triunghiulară, cinci racloare pe așchii, 66 așchii și lame neretușate și 20 retușate, alte unelte utilizate ca grațoare etc.⁴. De asemenea, se remarcă urmele unei locuințe de mari dimensiuni (aproximativ 30 mp), construită tot din pietre mari de calcar și oase de mamut sau coarne de cerb și ren, încălzirea ei fiind asigurată de o vatră interioară⁵. Numeroasele piese de silex, îndeosebi deșuri de la prelucrarea uneltelor, descoperite în interiorul ei⁶, constituie o dovadă că locuința adăpostea și un mare atelier de cioplire.

Alte adăposturi, mai puțin durabile, au fost identificate la Mitoc — Piriul lui Istrate (jud. Botoșani) și aparțin paleoliticului superior (Aurignacianului). Săpăturile arheologice efectuate în această așezare paleolitică, cu începere din anul 1972, au fost continuate în anii următori prin lărgirea suprafeței săpate inițial. Astfel, în 1973 au fost trasate secțiunile B—D, săpate pînă la adîncimea de 3,30 m, în 1974 cercetările au fost extinse, cuprinzînd secțiunile E—M, fiecare cu lățimea de 2 m și lungimea de 6—8 m, iar în anii 1975—1977 întreaga suprafață a fost adîncită, în unele sectoare ajungîndu-se pînă la adîncimea de 8,30—8,40 m unde s-au dezvelit plachetele de calcar în amestec cu prundiș de riu, aflate la baza terasei.

Bogatele urme de locuire paleolitică, descoperite în cele șase campanii de săpături, sînt reprezentate prin 37 de ateliere de cioplire a silexului cretacic de Prut. Printre acestea se remarcă atelierul 27 din pătratul C 4, aflat la adîncimea de 3,45 m, care conținea un număr de 336 piese de silex, dintre care: 2 nuclee, 7 așchii mijlocii neretușate, 20 așchii lamelare neretușate, 48 lame mijlocii neretușate, 3 lame cu creastă, 21 lame microlitice neretușate, 1 burin median pe lamă mijlocie de decorticare, cu rețușe mărunte pe o porțiune a laturii stîngi spre partea proximală, și 234 spărturi și așchii de decorticare, rezultate în urma ciopririi. În jurul acestui atelier a fost observată o suprafață oarecum ovală, cu dimensiunile de 2,20×3,50 m, al cărei contur a fost delimitat datorită urmelor de arsură. În interiorul complexului s-au găsit 3 fragmente de oase de animale⁷, iar printre piesele de silex, cîteva fragmente de cărbune care, datorită dimensiunilor foarte mici, n-au putut fi recoltate pentru analize de C₁₄ (fig. 1/2). De asemenea, pe suprafața pătratelor F₄ și G₄, la adîncimea de 3,66 m a fost dezvelit un alt complex care conținea numeroase fragmente de oase ce suprapuneau piese de silex sau erau suprapuse de acestea. Datorită acidității solului nu s-au putut recupera decît coloana vertebrală a unui ierbivor de talie mare

4 Al. Păunescu, *Dacia* N.S. IX, 1965, p. 16.

5 Al. Păunescu, V. Chirica, *loc. cit.*

6 *Ibidem.*

7 Toate resturile faunistice descoperite la Mitoc-Piriul lui Istrate se află pentru determinare la Catedra de antropologie și fiziologie animală de la Facultatea de biologie-geologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

și câteva capete femurale. Utilajul litic descoperit aici era alcătuit din 166 piese atipice, în majoritate așchii foarte tăioase, precum și un nucleu masiv, 13 așchii mijlocii și mici, 2 așchii lamelare, 33 lame mijlocii, 29 lame microlitice, dintre care una calcinată, toate neretușate, două burine pe așchii mijlocii, un burin diedru pe lamă mijlocie și o piatră de gresie de 10×15 cm, folosită probabil ca nicovală. În imediata apropiere a atelierului a fost dezvelită o vatră oarecum ovală, cu dimensiunile de $0,40 \times 0,60$ m, adâncită pînă la 10—15 cm, cu fragmente de cărbuni, urme de arsură, oase și piese de silex calcinate.

Caracteristicile celor două complexe ne dau posibilitatea să le includem în categoria „structurilor de locuire“, termen intens folosit în ultimul timp în literatura de specialitate.

Pe terasele Bistriței (zona Ceahlău), în așezarea de la Dîrțu — nivelul II (Aurignacian mijlociu) au fost descoperite urmele unei locuințe de tip-colibă, de formă oval-neregulată, cu dimensiunile de $3,10 \times 2,20$ m. Această construcție adăpostea o vatră centrală cu diametrul de $0,60—0,65$ m și adîncimea de 0,18 m. La limita vestică a vetrei s-au găsit trei gropi mici, dintre care două ovale, cu diametrul de 0,25 și, respectiv, 0,20 m, iar a treia, de formă semilunară, avea dimensiunile de $0,44 \times 0,23 \times 0,17$ m (fig. 1/1). Acestea conțineau oase sparte și calcinate, cîteva molari de bovideu, precum și un fragment de lamă macrolitică, două gratoare pe lamă, cu partea activă convexă, așchii⁸. Precizăm, însă, că, pe baza ultimelor cercetări privind locuirile paleolitice de pe terasele Bistriței, au fost deosebite mai multe tipuri de așezări, în cadrul fiecărei grupe admițîndu-se posibilitatea existenței unor locuințe-colibe, cu excepția așezărilor sezoniere de foarte scurtă durată (zise de tranzit)⁹.

Mai multe adăposturi sezoniere au fost identificate în așezările aparținînd Gravettianului final din centrul și sudul Podișului Moldovei. La Cavadinești (jud. Galați) a fost dezvelit un complex care pare să reprezinte locul unei locuințe-atelier din paleoliticul final, cu un inventar litic compus din lame de tip „à bord abattu“ și vîrfuri „La Gravette“, burine, gratoare, nuclee și un mare număr de lame și așchii retușate sau neretușate, deșeuri de cioplire etc.¹⁰. Același tip de construcție par să reprezinte și complexe A și B descoperite în așezarea de la Puriceni (jud. Galați), datată în Gravettianul final¹¹. Cele două complexe au putut fi localizate datorită marii concentrații a pieselor litice în interiorul lor, locuințele respective adăpostind, deci, cîte un atelier de cioplire a uneltelor, între care se amintesc diferite tipuri de gratoare și burine, unelte duble de tipul gratoar-burin și străpungător-burin, vîrfuri de tip „La Gravette“, lame „à dos“, lame retușate sau neretușate, unele cu creastă, așchii, nuclee etc. Diferențele de materie primă utilizată în cele două

8 C.S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu, *Dacia*, N.S., X, 1966, p. 75—76, fig. 40.

9 Al. Păunescu, Emilia Cîrciumaru, Marin Cîrciumaru, Pompiliu Vasilescu, *SCIVA*, 28, 1977, 2, p. 23.

10 M. Brudiu, *Rev. Muz.*, VII, 1970, 6 p. 525—526; idem, *Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova*, București, 1974, p. 105.

11 M. Brudiu, *Danubius*, II-III, 1969, p. 7—9; idem, *Danubius*, IV, 1970, p. 3—8; idem, *Materiale*, X, 1973, p. 15—18; idem, *op. cit.*, 1974, p. 113—116 și pl. 83.

complexe (silex de Prut și roci carpatice în complexul A și numai silex de Prut în complexul B), sau de stratigrafie l-au determinat pe autorul cercetărilor să considere că cele două locuințe-atelier aparțin unor grupe umane diferite, care s-au succedat la intervale mici de timp¹². Tot din Gravettianul final datează și complexele-locuințe de la Valea Ursului (jud. Neamț), și care adăposteau cîte un atelier de cioplire a uneltelor, complexul I fiind încălzit de o vatră centrală, alcătuită dintr-o lentilă de cenușă și bucăți mici de cărbune. În marginea de est a acestei colibe de formă rotundă s-a dezvelit o mică groapă plină doar cu cenușă. Deși cercetarea arheologică s-a făcut cu deosebită atenție, nu s-au putut surprinde urme de pari de la construcția ei¹³. Printre piesele litice descoperite aici se remarcă mai multe tipuri de gratoare și burine, vîrfuri de tip „La Gravette” și un altul de tip „à cran atypique”, lame „à bord abattu”, răzuitoare etc., precum și 582 așchii provenite din cioplirea nucleelor.

Ultimele adăposturi special amenajate de pe teritoriul României datează de la începutul epipaleoliticului și au fost identificate la Mălușteni II (jud. Galați), încadrarea cronologică și culturală fiind propusă pe baza utilajului litic, care se caracterizează, între altele, prin lipsa buri- nelor, a lamelor „à bord abattu” și a vîrfurilor de tip „La Gravette”, debitajul lamelar fiind foarte slab reprezentat. În această așezare, în cadrul unei zone ceva mai mari, în care s-a observat existența unor lentile și pete de cenușă, s-au determinat trei locuințe-colibe de suprafață, fără adîncituri în sol datorită rezistenței deosebite a argilei compacte locale¹⁴. Cantitatea relativ mare de cenușă pare să fie un indiciu al distrugerii acestor colibe prin foc, după o folosire nu prea îndelungată¹⁵.

Acestea sînt cele mai sigure date de care dispunem pînă în prezent cu privire la existența unor construcții de locuire în așezările paleolitice de pe teritoriul țării noastre. Considerăm, însă, că nu trebuie exclusă ipoteza potrivit căreia unele complexe aparținînd locuirilor gravettiene de la Ripiceni — Valea Badelui¹⁶, Buda — Dealul Viilor¹⁷ și Lespezi — Dealul Pașcanu¹⁸ ar putea reprezenta urmele unor adăposturi ușoare de locuire, de scurtă durată, fără să fi fost necesare amenajări mai durabile.

Se știe că în epoca paleolitică grupurile umane, mai mult sau mai puțin numeroase, au locuit nu numai în aer liber, ci și în peșteri. Ei au folosit aceste adăposturi naturale ca loc de așezare, deoarece în felul acesta se apărau împotriva rigorilor climatului (destul de sever în perioadele stadiale ale ultimei glaciațiuni) și împotriva animalelor sălbatice.

12 M. Brudiu, *op. cit.*, 1974, p. 116.

13 Idem, p. 122—124 și pl. 85.

14 M. Brudiu și Eug. Popușoi, *Carpica*, IV, 1971, p. 21—29; M. Brudiu, *op. cit.*, 1974, p. 107 și pl. 84.

15 M. Brudiu, *op. cit.*, 1974, p. 107.

16 Al. Păunescu, *Materiale*, X, 1973, p. 10.

17 C.S. Nicolăescu-Plopșor, V. Căpitanu, C. Buzdugan, V. Ursachi, *Materiale*, VIII, 1962, p. 141—144.

18 M. Bitiri, *SCIV*, 14, 1963, 1, p. 136—138; M. Bitiri și V. Căpitanu, *Carpica*, V, 1972, p. 39—58.

În aceste condiții, nu era necesară decît o amenajare sumară a peșterii respective, în special a suprafeței pe care o locuiau, deoarece, în cele mai multe cazuri, nu era locuită întreaga grotă. Totuși, uneori, chiar și în peșteri grupele umane și-au construit adăposturi special amenajate. Printre acestea se remarcă locuința din stratul 5 al grotei de la Lazaret, datînd din Acheulean (sfîrșitul glaciațiunii Riss)¹⁹ (fig. 2/1). Săpăturile sistematice executate aici cu deosebită minuțiozitate au permis punerea în evidență a unei cabane de dimensiunile 11 × 3,50 m, construită aproape de intrarea în grotă. Conturul acestei colibe era format din blocuri de piatră cu diametrul mediu de 15 cm.

Pe baza cercetărilor de aici, cît și prin cunoașterea procedeelelor utilizate de unele triburi aflate încă în stare primitivă, arheologii francezi au reconstituit locuința din grotă Lazaret, folosind ca armătură coarne de cerb, pentru acoperiș și pereți utilizîndu-se piei de animale²⁰.

În interiorul acestei colibe au fost identificate răspîndiri de cărbune de lemn și cenușă, oase arse, numeroase fragmente de diafize, crani, mandibule de la ierbivore și carnivore, gasteropode terestre și organisme marine. În ceea ce privește industria litică, s-au putut deosebi zonele de maximă concentrare, cu unelte aparținînd Culturii de prund, precum și piesele provenite din același nucleu. La amenajarea interioară a cabanei a fost construit un perete intermediar despărțînd, astfel, două camere, fiecare fiind încălzită de cîte o vatră. În jurul vetrelor au fost amenajate locurile pentru dormit, alcătuite din minuscule cochilii și din ierburi marine, acoperite cu piei de animale mari. După cum observă prof. F. Bordes, locurile pentru dormit s-au putut păstra, în unele cazuri, datorită refacerii lor la anumite intervale de timp²¹.

Interesantă este constatarea specialiștilor care au cercetat grotă de la Lazaret, potrivit căreia, acheuleenii de aici nu au cioplit uneltele în interiorul locuinței, ci în imediata apropiere a peșterii, într-un adăpost natural (sub stîncă), observație bazată pe lipsa atelierelor de cioplire din interior²².

Locuințe datate în paleoliticul inferior, asociate și cu unelte aparținînd Culturii de prund, Abbevillianului și Acheuleanului mijlociu s-au mai descoperit la Oldowai (Tanzania), Terra Amata (Franța) și Latamne (Siria)²³, în timp ce la Torralba del Mora (Spania)²⁴, Kalambo Falls (Rhodezia de Nord)²⁵ și Melka Kontouré (Etiopia)²⁶ s-au identificat doar structuri de campamente sezoniere, de foarte scurtă durată, datate la 55.000—50.000 ani.

Pentru epoca moustertiană (primele etape) se cunosc atît construcții care marchează locuiri de mai lungă durată (Baume des Peyrards)²⁷,

19 Henry de Lumley, Brigitte Pillard et Frédéric Pillard, *op. cit.*, p. 183—226.

20 *Idem*, fig. 17—42, 51—53 și pl. I—IV.

21 F. Bordes, *B.S.P.F.*, 72, 1975, 5, p. 141.

22 Henry de Lumley, Brigitte Pillard et Frédéric Pillard, *op. cit.*, p. 209.

23 *Idem*, p. 202.

24 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 243.

25 F. Bordes, *Le Paléolithique dans le monde*, Paris, 1968, p. 68.

26 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 153.

27 Henry de Lumley, Brigitte Pillard et Frédéric Pillard, *op. cit.*, p. 202.

unele în peșteri (în locuința de la Kiik-Köba, datată în Mousterianul timpuriu au fost descoperite 5 gropi pentru vetre, în una din ele găsin-du-se un maxilar fragmentar de cal)²⁸, cât și amenajări cu dale de piatră (La Ferrassie)²⁹ sau simple campamente sezoniere cu vetre și ateliere de cioplire (Suhaia Mecetka)³⁰, pentru ca în Mousterianul superior să fie cunoscută locuința de la Molodova I (strat inferior)³¹. Săpăturile efectuate de A. Cerniș în această mare așezare paleolitică de pe malul Nistrului au pus în evidență urmele unei colibe de formă ovală, cu dimensiunile de 10 × 7 m, care adăpostea 15 vetre mici (fig. 2/2). Baza acestei mari locuințe era formată din oase de *Elephas primigenius*: 12 cranii, 34 omoplați, 51 oase de la extremități, 14 defense și 5 maxilare.

Spre deosebire de alte locuințe (Lazaret etc.), la Molodova s-a observat marea concentrare a uneltelor și deșeurilor de cioplire în interiorul cabanei, înregistrându-se 1000—2000 piese de fiecare metru pătrat, în timp ce în afara ei uneltele și deșeurile de prelucrare a silixului se aflau în cantitate mult mai mică (circa 40—50 pe metru pătrat)³². Apare, deci, evident faptul că această construcție adăpostea un mare atelier (sau mai multe) de cioplire a silixului.

Alte „structuri de locuire“ aparținând paleoliticului mijlociu au fost identificate în așezările de la Orangia (Africa de Sud), unde s-au depistat două adăposturi eliptice, două semicirculare și patru adincituri în sol, amenajate pentru dormit; Cueva Morin (Spania), Rheindahlen Westwand (R.F.G.), precum și în grottele din complexul Arcy-sur-Cure (Yonne — Franța)³³.

În paleoliticul superior, poate și datorită faptului că în cea mai mare parte peșterile au fost abandonate, stabilindu-se cu predilecție în așezări deschise (terasele râurilor, platouri etc.), oamenii preistorici și-au amenajat adăposturi temeinice sau sezoniere, în funcție de durata locuirilor.

În literatura de specialitate și îndeosebi în cea franceză se utilizează frecvent termenul de „campements“ — tabere sezoniere, atribuit așezărilor în care s-au descoperit vetre și ateliere de cioplire, atât din paleoliticul superior, cât și din Mousterian, printre care Meiendorf (R.F.G.)³⁴, Tata (Ungaria)³⁵, Balșaija Akkarja, Amvrossievka, Pidoplicika și Kamennaia Balka I și II (U.R.S.S.)³⁶. Considerăm că în această categorie trebuie incluse și stațiunile paleolitice de la Ripiceni-Izvor³⁷, Ripiceni — Valea Badelui³⁸, Mitoc — Malul Galben și Mitoc — Piriul lui

28 A.N. Rogacev, *op. cit.*, p. 67.

29 F. Bordes, *op. cit.*, p. 146.

30 P. I. Boriskovski, *L'Anthropologie*, t. 69, 1965, 1—2, p. 13.

31 Idem, p. 12; F. Bordes, *op. cit.*, p. 119; Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 155; A. N. Rogacev, *op. cit.*, p. 68, fig. 1.

32 A. N. Rogacev, *op. cit.*, p. 67.

33 Pentru aceste descoperiri, cf. IX-e Congrès UISPP, Colloque XI: *Les structures d'habitat au Paléolithique moyen*, Nice, 1976.

34 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 152.

35 Idem, p. 236.

36 P. I. Boriskovski, *op. cit.*, p. 16.

37 Al. Păunescu, *Dacia*, N. S., IX, 1965, p. 11 și urm.

38 Idem, *Materiale*, X, 1973, p. 10.

Istrate, Crasnaleuca³⁹, pentru a nu le aminti decât pe acelea din depre-siunea Prutului Mijlociu.

Prin săpăturile arheologice efectuate în așezări date în paleoliticul superior sau în stațiuni cu niveluri de locuire atribuite ultimei perioade a paleoliticului au fost puse în evidență structuri de locuințe special amănajate, identificate pe aproape întreg teritoriul Europei. Astfel, în Ungaria, la Ságvár, cercetările arheologice au permis descoperirea a două locuințe de tip bordei, considerate ca fiind utilizate pentru adăpostirea unui grup relativ puțin numeros, pe timpul iernii. Întrucât în timpul săpăturilor au fost depistate bucăți de lemn carbonizat, autorii descoperirilor consideră că aceste construcții aveau acoperișul susținut de stâlpi, spre deosebire de marea majoritate a locuințelor paleolitice ai căror pereți erau construiți din coarne de cerb și oase de mamut.

Din punct de vedere geomorfologic, descoperirile de la Ságvár au fost date la sfârșitul glaciațiunii Würm, iar din punct de vedere cultural au fost atribuite Gravettianului⁴⁰. O altă locuință, încălzită de o vatră de dimensiuni mari a fost descoperită în grota Istállóskő⁴¹.

În Cehoslovacia, printre stațiunile paleolitice în cuprinsul cărora cercetările arheologice au depistat urme de construcții de locuințe, amintim pe acelea de la Predmosti, Dolní-Věstonice, Pavlov, Barca I și II etc. La Dolní-Věstonice au fost identificate urmele a 5 locuințe contemporane, în formă de cort, dintre care prima adăpostea 5 vetre, iar la marginea sa se afla mormântul unei femei de circa 40 de ani; o altă colibă, cu diametrul de circa 6 m, avea baza alcătuită dintr-un zid de pietre, fiind încălzită de o singură vatră de dimensiuni ceva mai mari, lângă care s-a găsit cunoscuta figurină antropomorfă — Venus de la Věstonice⁴². Un număr de 11 locuințe ovale, circulare sau înguste (alungite), cu vetre aliniate pe axul lung, au fost găsite și în așezarea de la Pavlov (fig. 8/1); alături de piese de silex datate în Gravettian au fost descoperite baghete din corn de cerb, decorate cu motive geometrice, precum și statuete feminine și zoomorfe din ivoriu și calcar⁴³. Deosebit de interesantă este descoperirea de la Predmosti unde, la marginea locuinței, a fost găsit un mormânt colectiv⁴⁴. Studiile antropologice au arătat că grupul uman care a locuit aici reprezintă varianta Predmosti a tipului Cro-Magnon⁴⁵. Cercetările din stațiunile Barca I și II au precizat că bordeiele de aici, adâncite în sol, au fost utilizate îndeosebi în timpul iernii⁴⁶. Alte structuri de locuire descoperite pe teritoriul Ceho-

39 M. Brudiu, *Probleme noi în paleoliticul superior din Moldova*, comunicare la Colocviul V: *Problemele paleoliticului, mezoliticului și neo-eneoliticului României*, București, 1976.

40 M. Gábori—V. Gábori, *op. cit.*, p. 19—34; M. Gábori, *op. cit.*, p. 111—127.

41 L. Vertes, *ActaArch.*, Budapesta, vol. V, 1955, p. 111—131.

42 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 86—87; L. Bânesz, *IX-e Congrès UISPP, Coll. XIII: Les structures d'habitat au Paléolithique supérieur*, Nice, 1976, p. 21—22 și fig. 9 a-d.

43 L. Bânesz, *op. cit.*, p. 23—24 și fig. 12.

44 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 198.

45 Olga Necrasov, *Originea și evoluția omului*, E.A., București, 1971, p. 215.

46 L. Bânesz, *Slov. Arch.*, XIII, 1965, 2, p. 308.

slovaciei sînt acelea din așezările deschise de la Barca-Svetla III, Ostrava-Petrkovice, Lubna (fig. 7/1), Putim (fig. 8/2), precum și din grotel Dzerabá Skala, Déravá jaskyne, Ochoz, Šanov Kout II ⁴⁷.

În R.F. Germania, printre stațiunile paleolitice în care s-au găsit resturi de construcții umane se numără acelea de la Stellmoor, Langmattersdorf ⁴⁸ și Gönnersdorf. Colibele de la Stellmoor, aflate într-un nivel de locuire aparținînd Hamburgianului, sînt de formă oval-rotundă, baza lor fiind alcătuită din lespezi de piatră ⁴⁹. Cabana de la Gönnersdorf ⁵⁰ era de formă oarecum ovală, fiind prevăzută cu două intrări. Identificarea unor urme de pari la distanță de 1,5 m unul de altul a permis să se considere că scheletul acestei construcții era din lemn, pentru acoperiș și pereți utilizîndu-se piei de cal. Cioplirea uneltelor se făcea atît în interior cît și în afara locuinței. Vatra din interior asigura încălzirea, iar unele plăci de șist, prevăzute cu cite o scobitură, erau folosite la iluminatul cu grăsimă animală. Locul pentru dormit se afla în marginea de vest a colibei. Tot în interiorul ei a fost depistat și un mic atelier pentru prelucrarea fildeșului.

Urme de locuințe au fost descoperite și pe teritoriul R.D. Germane (Kniegrotte, Sandberg, Hummelsheim) ⁵¹.

Mai numeroase sînt structurile de locuințe descoperite în așezările din Franța, printre care se remarcă acelea de la Corbiac, Pincevent și Abri Pataud ⁵², Mussidan ⁵³, grota Salpêtriere ⁵⁴, Plateau Parrain, Flageolet I și II ⁵⁵ etc. La Mussidan și la Flageolet II au fost identificate pavaje din mici plăci de calcar, considerate de autorii descoperirilor ca reprezentînd platformele locuințelor ⁵⁶, iar în grota Salpêtriere, nivelurile de locuire aurignaciană (datate la circa 28.000 ani) conțineau mai multe vestigii de cabane rectangulare, dintre care una părea să aibă dimensiunile de 15 × 8 m. La Pincevent, cercetările efectuate sub conducerea lui André Leroi-Gourhan au permis și reconstituirea unor locuințe de formă rotundă sau ovală (fig. 6), fiind acoperite cu piei de ren. Fiecare adăpost avea în interior una sau mai multe vetre, în apropierea cărora se aflau atelierele de cioplire a sillexului. Unele plăci de calcar, ușor scobite, erau folosite la iluminat. Locurile pentru dormit erau rezervate în interiorul locuinței, acolo unde nu s-au depistat urmele activității tehnice sau culinare ⁵⁷. Alte construcții de locuințe de diferite tipuri,

47 L. Bánesz, *op. cit.*, Nice, 1976, p. 8—24 și fig. 1—8

48 Idem, p. 27 și fig. 14—15.

49 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 119, 129.

50 Gerhard Bosinski, *Ausgrabungen in Deutschland*, 1 (1975), t. III, p. 255—270.

51 L. Bánesz, *op. cit.*, p. 29.

52 Henry de Lumley, Brigitte Pillard et Frédéric Pillard, *op. cit.*, p. 202

53 Denise de Sonneville-Bordes, *op. cit.*, p. 46.

54 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 215.

55. F. Bordes, *op. cit.*, p. 141—142; J. Philippe Rigaud, *IX-e Congrès UISPP, Coll.*

XIII: Les structures d'habitat au Paléolithique supérieur, Nice, 1976, p. 93—99.

56 Denise de Soneville-Bordes, *op. cit.*, p. 46; F. Bordes, *op. cit.*, p. 141.

57 A. Leroi-Gourhan et Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 263—385; idem. *Al VII-lea supliment la Gallia Préhistoire*, 1972.

cu vetre, au fost depistate în așezările de la Etiolles, datate în paleoliticul final, și care adăposteau mari ateliere de cioplire a uneltelor⁵⁸.

Construcții de locuit din oase de mamut s-au găsit și în Polonia⁵⁹, între care se remarcă cele două cabane descoperite la Cracovia — Strada Spadzista (B), datate în Gravettian⁶⁰, precum și locuința din grota Gora Pulawska II, care adăpotea patru vetre și ateliere de cioplire⁶¹.

Cele mai multe locuințe aparținând paleoliticului superior au fost descoperite pe teritoriul U.R.S.S.: Kiev—Kirilovska, Gagarino, Mezin, Sungir, Puşkari, Malta, Buriet, în complexul de stațiuni Kostienki etc. Cabanele de la Kiev—Kirilovska aveau, în interpretarea autorului cercetărilor, mai multe intrări, resturile faunistice aflate la baza acestora și în stratul de cultură aparținând speciilor *Elephas primigenius*, *Rhinoceros antiquitatis*, *Macrofelix sp.*, *Hyaena sp.*, *Canis lupus*, *Ursus*, *Gulo gulo*⁶¹.

Așezarea de la Gagarino, situată pe malul stîng al Donului, a fost descoperită în 1927. Prin săpăturile efectuate aici de către S. N. Zamiatnin au fost descoperite două mari locuințe mărginite cu dale de calcar. În afara uneltelor de silex (vîrfuri „à cran“ de tip Kostienki I — stratul superior etc.) și os (sulițe, străpungătoare, ace) și a faunei reprezentate prin mamut, vulpe polară, rinocer lînos, ren, bizon, s-au găsit și statuete feminine din ivoriu⁶³.

Mai multe tipuri de locuințe au fost identificate în așezarea de la Malta, situată pe terasa a III-a de pe malul stîng al Angarei, la circa 85 km vest de Irkutsk. Unele aglomerări de oase și unelte de piatră, pe spații mici, sînt considerate ca reprezentînd locuiri sezoniere, dar s-au găsit și urme de colibe pătrate sau rectangulare, cu marginile întărite cu un mic zid de piatră, pereții fiind alcătuiți din oase mari înfipte în pămînt, iar acoperișul, din coarne de ren, avînd în interior o vatră centrală; alte locuințe mai trainice au fost adîncite în sol, cu pereții întăriți cu dale de piatră. Pe întreaga suprafață a așezării, dar și în interiorul colibelor au fost găsite unelte de silex (gratoare, burine, străpungătoare, lame retușate, unele înmănușate în coarne de ren) sau din os (sulițe, străpungătoare, ace), obiecte de podoabă și 80 statuete feminine din ivoriu⁶⁴. Tot în această zonă, dar pe malul drept al Angarei, între 1936—1940, A. P. Okladnikov a descoperit, în așezarea de la Buriet, patru urme de colibe de formă ovală, ușor adîncite, avînd pereții întăriți

58 Y. Taborin, *Les habitats paléolithiques des bords de Seine : Etiolles (Essone, France)*, comunicare la Colocviul 271 : *Sfirșitul timpurilor glaciare în Europa. Cronostratigrafia și ecologia culturilor paleoliticului final*, Bordeaux, 1977.

59 J. K. Kozłowski, Henryk Kubiak, Elżbieta Sachse-Kozłowska, *Recherches Archéologiques de 1969*, Cracovia, 1970, p. 15—20; Boleslaw Ginter, *Recherches Archeologiques de 1969*, Cracovia, 1970, p. 22.

60 J. K. Kozłowski, Henryk Kubiak, Elżbieta Sachse-Kozłowska, *Sprawozdania Archeologiczne*, XXIII, 1971, p. 13—31; L. Báncsz, *op. cit.*, p. 31 și fig. 17.

61 L. Báncsz, *op. cit.*, p. 25.

62 U. P. Pidopliciko, *op. cit.*, p. 30, fig. 7, p. 34, fig. 9, p. 40.

63 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 108; S. N. Zamiatnin, *Paleolit SSSR*, Moscova-Leningrad, 1935, p. 38, fig. 9; A. N. Rogacev, *op. cit.*, p. 67.

64 P. I. Boriskovski, *op. cit.*, p. 25; Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 148—149.

cu plăci de calcar și oase mari înfipte în sol, acoperișul fiind construit din coarne de ren. În afara uneltelor, asemănătoare celor de la Malta, s-au descoperit și 5 statuete feminine, dintre care patru din ivoriu⁶⁵.

În bazinul Desnei, pe malul drept al acestui riu, în așezarea de la Pușkari I, P. I. Boriskovski a identificat urmele unei construcții cu dimensiunile de $12 \times 4,50$ m, avînd baza ușor adîncită în sol. În interiorul ei au fost depistate trei vetre orientate pe axul lung. Pentru pereți și acoperiș s-au utilizat coarne de ren și cerb, fildeși de mamut și oase de cal, urs, rinocer lînos etc., întreaga construcție fiind acoperită cu piei de la aceleași animale⁶⁶. Tot pe malul drept al Desnei, Th. Volkov a descoperit în 1908 așezarea de la Mezin, săpăturile fiind efectuate între 1954—1961 de către I. Șovkoplîas. Pe baza cercetărilor de aici, se pare că locuința, de formă oarecum rotundă, era alcătuită din două cercuri concentrice cu cîte 20 și, respectiv, 15 cranii de mamut. Suprafața sa era de circa 20 mp, încălzirea fiind asigurată de o vatră centrală. S-au găsit numeroase unelte de silex, precum și o brățară din ivoriu, un omoplat și două maxilare de mamut pictate cu ocră roșu, decorul fiind constituit din linii oblice sau în zigzag⁶⁷.

Intensele cercetări efectuate în așezările paleolitice din grupul Kostienki au permis identificarea mai multor construcții de locuire, de formă, tehnici și dimensiuni diferite, unele de suprafață, altele ușor adîncite în sol. Majoritatea sînt de tipul colibelor cu o vatră centrală, dar s-au găsit și cabane mari, lungi de 20 pînă la 30 m, care adăposteau cîte 9—10 vetre (Kostienki I — stratul I, Kostienki IV — nivelul inferior). Se remarcă două colibe la marginea cărora s-a găsit cîte o construcție funerară cu schelete aparținînd unui individ matur de tipul Cro-Magnon (Kostienki II) și unui copil de 6—7 ani (Kostienki XV). În așezările cu mai multe niveluri de locuire (Kostienki I, IV, VIII), în fiecare nivel au fost dezvelite urmele de la una sau două colibe de forme și tipuri diferite. Se pare că majoritatea acestor locuințe aveau pereții din oase mari înfipte în sol, vertical, iar acoperișul din coarne de cerb sau ren, întreaga construcție fiind acoperită cu piei de la aceleași animale. În interiorul unor locuințe de la Kostienki I, în afara uneltelor de silex s-au găsit și statuete feminine și figurine animaliere lucrate în ivoriu și calcar⁶⁸.

Printre alte stațiuni paleolitice de pe teritoriul U.R.S.S. în care s-au găsit resturi de construcții de locuire, mai sînt citate acelea de la Timonovka, Avdeevo, Ciulatovo, Borșevo etc.⁶⁹.

65 Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 50.

66 P. I. Boriskovski, *Liudina kam'ianogo viku na Ukraini*, Kiev, 1940, p. 38, fig. 22; idem, *MIA*, 40, 1953, p. 176 și urm., fig. 89—90.

67 I. G. Șovkoplîas, *Mezinskaia stojanka*, Kiev, 1965; P. I. Boriskovski, *L'Antropologie*, t. 69, 1965, 1—2, p. 15; idem, *MIA*, 40, 1953, p. 237—286; U. P. Pidopliciko, *op. cit.*, p. 77, 97 și fig. 26—29 și 37; A. N. Rogacev, *op. cit.*, p. 72, fig. 5.

68 M. Bitiri, *SCIV*, 9, 1958, 2, p. 469—473; Michel N. Brézillon, *op. cit.*, p. 27, 133—134, 238—239; F. Bordes, *op. cit.*, p. 195; P. I. Boriskovski, *L'Antropologie*, t. 69, 1965, 1—2, p. 17 și 21, fig. 3—5; idem, *SA*, 1, 1958, p. 3—19; P. P. Efimenko, *op. cit.*, p. 324 și urm.; A. N. Rogacev, *op. cit.*, p. 69 etc.

69 M. Bitiri, *op. cit.*, p. 469—474.

Pe baza datelor oferite de literatura de specialitate, constatăm că încă din paleoliticul inferior grupele umane și-au amenajat adăposturi mai simple sau mai trainice, în funcție de durata locuirii, materia primă necesară și de mijloacele „tehnice” cunoscute în perioada respectivă.

Paleoetnografia oferă informații potrivit cărora cele mai simple amenajări le-au constituit paravanele din crengi înfipite în pământ, oblic, în linie dreaptă sau în formă de cerc⁷⁰, urmele unui asemenea adăpost paleolitic (asemănător primului complex de la Mitoc — Piriul lui Istrate) fiind găsite în Alsacia, în apropiere de Spichern⁷¹. Nu este exclus ca astfel de adăposturi să fi fost ridicate de oamenii epocii paleolitice în jurul tuturor atelierelor și al vetrelor, pentru apărarea și păstrarea focului, în acele așezări în care nu s-au putut identifica construcții de locuire mai complexe.

În paleoliticul inferior și mijlociu, poate și datorită faptului că erau locuite îndeosebi peșterile, nu erau necesare decât sumare amenajări ale acestor adăposturi naturale; în paleoliticul superior însă, peșterile sînt părăsite în cea mai mare parte, fenomen determinat, credem, și de o anumită creștere demografică, grupele umane stabilindu-se cu predilecție în așezări deschise. În aceste condiții erau mult mai necesare unele adăposturi împotriva vîntului și a ploii. Deoarece, însă, viața se desfășura într-o permanentă căutare a hranei, în cele mai multe cazuri aveau caracterul unor tabere sezoniere, ridicate, pentru popasuri scurte, acolo unde se puteau procura mai ușor mijloacele de existență. Numai în anumite zone, bogate în vînat, cules și pescuit, taberele erau mai bine organizate în vederea unei locuiri de mai lungă durată. Din această cauză în cercetarea unui „sol de locuire”⁷² este necesar să se analizeze toate detaliile rămase în urma locuirii: unelte, resturi faunistice, vetre, preocupări artistice etc., pentru a se găsi mijloacele de a se reconstitui cît mai exact modul de viață în perioada respectivă.

În ceea ce privește construcțiile special amenajate și considerate astfel de către autorii descoperirilor, se pot deosebi mai multe tipuri, fără ca acestea să fie caracteristice unei zone geografice, perioade sau culturi paleolitice.

— Ca formă, au fost identificate locuințe rotunde, ovale, circulare, rectangularare, trapezoidale, alungite și una singură pătrată (Malta);

— Locuințe compuse din două încăperi sau din mai multe colibe mici unite între ele (Lazaret, Pușkari, Mezin, Kostienki I și IV etc.);

— Locuințe de suprafață (în marea majoritate) și bordeie adîncite în sol (Pușkari, Kostienki I și VIII, Gagarino, Malta, Barca I și II etc.);

— Locuințe încălzite de cite o singură vatră (marea majoritate) sau de mai multe vetre (Molodova I, Kostienki I și IV, Dolní-Věstonice, Pincevent, Barca I etc.);

— Locuințe cu baza întărită cu pietre de calcar (Lazaret, Dolní-Věstonice, Gagarino, Malta);

70 Julius E. Lips, *Obîrșia lucrurilor. O istorie a culturii omenirii*, Ed. Șt., București, 1964, p. 29.

71 *Ibidem*.

72 F. Bordes, *B.S.P.F.*, 72, 1975, 5, p. 139.

— Locuințe avînd interiorul pavat cu plăci de calcar (Corbiac, Flageolet II, Mussidan) :

— Locuințe cu construcții funerare (Dolní-Věstonice, Predmosti, Kostienki II și XV) ;

— Majoritatea construcțiilor adăposteau ateliere de cioplire a silexului ; la Lazaret prelucrarea uneltelor se făcea în afara locuinței, iar la Gönnersdorf a fost găsit un atelier pentru prelucrarea fildeșului ;

— Locuințe în care s-au găsit și urmele unor preocupări artistice sau de cult, reprezentate prin figurine antropomorfe și zoomorfe, perle, dinți de carnivore, perforați, coarne de ren sau omoplați de mamut pictați cu ocră roșu (Pavlov, Kostienki I și IV, Gagarino, Malta, Gönnersdorf, Pincevent).

Reconstituirea locuințelor paleolitice constituie un alt aspect al cercetării preistorice. Bazîndu-se în special pe unele date oferite de studiile paleoetnografice, la Pincevent (fig. 6), Lazaret, Gönnersdorf, Mezin, Puškari, Dolní-Věstonice. Barca I și II etc., cabanele reconstituite au forma unor corturi simple, conice (în cazul colibelor ovale sau circulare) sau se prezintă ca 2—3 corturi construite unitar (în cazul cabanelor alungite, de dimensiuni mai mari), ambele tipuri de adăposturi fiind utilizate și în prezent de unele populații aflate în stare de primitivitate.

Relativ la numărul de oameni pe care-i putea adăposti o locuință paleolitică, unii cercetători apreciază că un grup de 20—25 de indivizi constituiau o echipă capabilă să realizeze toate operațiile privind procurarea hranei și alte activități economice⁷³ ; grupele umane care locuiau complexe de locuințe de la Dolní-Věstonice, Avdeevo și Kostienki I au fost estimate la 100—200 persoane, iar la Barca I, cite 4—5 persoane pentru fiecare locuință⁷⁴.

Unele aspecte ale locuirilor umane în paleoliticul tîrziu au fost studiate și din punct de vedere paleoeconomic. Astfel, pentru așezările de tip Mezin, în care au fost depistate mai multe locuințe, s-a propus reconstituirea unui „sat“ cu locuințe de vară și de iarnă, estimîndu-se numărul familiilor și al întregii populații care putea să locuiască în „satul“ respectiv, necesarul de hrană pentru întreținerea colectivității respective și cantitatea de unelte necesare și produse pe timp de un an⁷⁵.

În ceea ce privește ocupațiile grupelor umane din epoca paleolitică, în afara vîntorii, atestată prin prezența resturilor faunistice descoperite în cantitate mai mică sau mai mare în aproape toate așezările cercetate, un loc principal îl ocupa cioplirea uneltelor și armelor, atît de necesare în desfășurarea celorlalte activități economice. Din acest punct de vedere, utilajul litic descoperit la Mitoc — Pîriul lui Istrate se compune din nuclee (fig. 3/14 ; fig. 4/6, 10), lame mijlocii neretușate sau cu retușe fine (fig. 3/2, 4—6, 8, 10—12 ; fig. 4/5, 8—9 ; fig. 5/3—9, 12), așchii mijlocii

73 L. Bánesz, *Slov. Arch.*, XIII, 1965, 2, p. 309 ; C. Garth Sampson, IX-e Congrès UISPP, Coll. XI : *Lesstructures d'habitat au Paléolithique moyen*, Nice, 1976, p. 8 și urm.

74 L. Bánesz, *op. cit.*, Nice, 1976, p. 32.

75 S. N. Bibikov, SA, 1969, 4, p. 5—22 și fig. 1.

neretușate sau cu retușe fine (fig. 4/4 ; fig. 5/13), răzuitoare pe nuclee (fig. 5/14—15), gratoare (fig. 3/1, 7 ; fig. 4/3, 7 ; fig. 5/16), gratoare-burin (fig. 3/9 ; fig. 5/11), burine (fig. 5/10), lame mijlocii sau microlitice cu o latură parțial retușată abrupt, în tehnică gravettiană (fig. 4/1 ; fig. 5/1—2), un răzuitoar dublu convex din gresie (fig. 3/13) și altele din silex (fig. 4/2), o lamă mijlocie retușată abrupt pe o porțiune a laturii drepte, îndeplinind și funcțiile de gratoar și străpungător, acesta din urmă realizat printr-o scobitură retușată (fig. 3/3). Precizăm că pînă în prezent această piesă nu-și găsește analogii în inventarul litic al așezărilor paleoliticului superior, atît pe teritoriul României, cît și în regiunile învecinate.

Avînd la dispoziție o cantitate practic inepuizabilă de materie primă de bună calitate — silexul cretacic de Prut — aflat în sediment natural la baza teraselor inferioare ale Prutului, grupele umane care au populat aceste terase au reușit să realizeze unelte de un înalt nivel tehnic, dovada unei intense activități economice.

Locuirile umane în epoca paleolitică, cu întreaga lor problemă legată de adaptarea la mediul înconjurător și folosirea sa cît mai eficientă în scopul supraviețuirii comunității umane, continuă să rămînă o preocupare de seamă a arheologilor care studiază această perioadă. În acest sens, cercetările de la Ripiceni, Pincevent, Lazăret, Gönnersdorf etc. și rezultatele deosebit de importante la care s-a ajuns, ar putea să constituie modele-cadru pentru orice investigație a unei așezări paleolitice, mai ales în stațiunile unde complexele de locuire (vetre, ateliere de cioplire etc.) sînt detalii care indică și existența unor adăposturi construite de omul paleolitic.

CONSIDÉRATIONES CONCERNANT LES COMPLEXES D'HABITATS DÉCOUVERTS DANS LES STATIONS PALÉOLITHIQUES

R é s u m é

Les conditions de la vie humaine à l'époque paléolithique sont étudiées avec beaucoup d'intérêt et d'attention par les préhistoriens de tous les pays.

La modernisation des recherches archéologiques a permis la découverte d'un grand nombre d'habitations paléolithiques, quelques-unes à caractéristiques bien individualisées.

Dans cette étude, l'auteur a cherché, sur la base des données de la littérature de spécialité et de quelques découvertes du territoire de la Roumanie, à définir quelques-unes des traits communs ou individuels de ces habitations paléolithiques, à partir de l'Acheuléen jusqu'à la fin du Paléolithique supérieur.

Par ces recherches intenses, le Paléolithique étudie les modalités d'adaptation des groupements humains aux conditions d'un milieu si peu favorable à la survivance de la communauté humaine, qui devait résister à la rigueur du climat, surtout aux périodes stadiales des deux dernières glaciations.

La découverte du feu et des procédés successifs de l'obtenir, la connaissance de ses multiples avantages, ont déterminé les groupements humains à chercher aussi les moyens de le conserver. Tous ces circonstances ont constitué autant de raisons pour l'aménagement d'habitations plus ou moins simples ou durables, en fonction de la durée de l'habitat, de la matière première facile à procurer et des moyens techniques connus à l'époque.

L'étude d'une riche bibliographie a permis à l'auteur de constater que, contrairement à l'évolution des outils, le degré de complexité des constructions ne croît pas pour marquer la même évolution de la communauté humaine pendant l'époque paléolithique, étant donné que la cabane acheuléenne de Lazaret montre des caractéristiques supérieures à beaucoup d'habitats du Paléolithique supérieur.

En fonction des caractéristiques des habitations, mises en évidence par les découvreurs, l'auteur a fait cette classification :

— par la forme, on a identifié des habitations rondes, ovales, circulaires, rectangulaires, trapézoïdales, allongées et une seule carrée ;

habitations au toit soutenu par des pieux (Ságvár, Gönnersdorf), ou des os de grands herbivores et carnassiers (Puşkari I, etc.) ;

— habitations à deux chambres ou composées de plusieurs cabanes petites (Lazaret, Puşkari, Mezin, Kostienki I et IV, etc) ;

— habitations de surface (la grande majorité) ou creusées dans le sol (Puşkari, Gagarino, Malta, Barca I et II, etc) ;

— habitations chauffées par un seul foyer (la grande majorité) ou par plusieurs foyers (Molodova I, Kostienki I et IV, Dolní-Věstonice, Pincevent, Barca I, etc.) ;

— habitations à base consolidée aussi par des pierres calcaires (Lazaret, Dolní-Věstonice, Gagarino, Malta, etc) ;

— habitations à l'intérieur couvert de pavés en plaques calcaires (Corbiac, Flageolet II, Mussidan) ;

— habitations à constructions funéraires (Dolní-Věstonice, Predmosti, Kostienki II et XV) ;

— la majorité des constructions abritaient des ateliers pour la taille ; à Lazaret on effectuait la taille du silex en dehors, mais à Gönnersdorf on a trouvé un atelier pour la travail de l'ivoire.

Un autre aspect de la recherche préhistorique des dernières années est celui de la reconstruction des habitations paléolithiques. En se basant autant sur les données des études ethnographiques que sur les observations attentives pendant les fouilles, à Pincevent, Lazaret, Gönnersdorf, Mezin, Dolní-Věstonice, etc., les cabanes reconstituées se présentent soit sous la forme de huttes simples, coniques, soit d'un système unitaire de 2—3 tentes assemblées, les deux types d'abris étant encore utilisées par des populations primitives.

A l'égard du nombre d'individus abrités par une habitation paléolithique, quelques-uns des chercheurs estiment qu'un groupe de 20—25 personnes constituait une équipe capable d'effectuer toutes les opérations liées à l'acquisition de la nourriture et aux autres activités économiques. L'auteur considère l'hypothèse acceptable pour les habitations de grandes dimensions, mais pas pour celles de diamètre plus petit.

Concernant les occupations des groupes humains à l'époque paléolithique, sur la base des découvertes dans le périmètre des structures d'habitat, on peut constater, outre la chasse attestée par les restes faunistiques, la place principale occupée par la taille des outils et des armes, tout à fait nécessaires pour le développement des autres activités économiques. Bien qu'il n'y ait pas assez de preuves, il est très probable que les habitants des cabanes installées sur les terrasses fluviales pratiquaient aussi la pêche. De même, on constate des pré-occupations artistiques, attestées autant par les nombreuses figurines féminines et zoomorphes que par des omoplastes de mammoth peints d'ocre rouge.

Après des années de recherches intenses relatives aux habitats de l'époque paléolithique et aux problèmes de leur adaptation au milieu physique, la Pré-histoire a fait de remarquables progrès. Les recherches et les résultats si importants, concernant l'étude des habitations paléolithiques de Molodova, Lazaret, Gönnersdorf, Ripiceni, etc., pourraient constituer les „modèles-cadres“ pour toute investigation d'un établissement paléolithique, surtout dans les stations où les complexes d'habitat (foyers, ateliers, etc.) ont des dimensions qui indiquent aussi l'existence d'abris construits par l'homme paléolithique.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. — Abris paléolithique découverts sur le territoire de la Roumanie : 1, plan de l'habitation aurignacienne de Ceahlău-Dârțu (d'après C. S. Nicolăescu-Ploșor, Al. Păunescu et Fl. Mogoșanu) ; 2, plan de la hutte (?) aurignacienne de Mitoc-Pîrîul lui Istrate : a, fragments osseux ; b, l'atelier de débitage du silex ; c, fragments de charbons ; d, traces de cendre et de charbons.
- Fig. 2. — Plans des habitations : 1, plan de la cabane acheuléenne de Lazaret : zones de plus grande concentration de l'industrie (d'après H. de Lumley) ; 2, plan de la hutte moustérienne de Molodova I : a, foyers ; b, dents de mammoth (d'après P. I. Boriskovski).
- Fig. 3. — Outils en pierre de Mitoc-Pîrîul lui Istrate : 1, grattoir double ; 2, 4—6, 8, 10—11, lames moyennes non retouchées ; 3, grattoir-perçoir sur lame moyenne, partiellement à bord abattu et à encouche retouchée ; 7, grattoir ; 9, grattoir-burin ; 12, lame à crête ; 13, racloir double convexe ; 14, nucléus (1, 13, grès ; 2—12, 14, silex).
- Fig. 4. — Outils en silex de Mitoc-Pîrîul lui Istrate : 1, lame moyenne partiellement à bord abattu ; 2, racloir double convexe ; 3, 7, grattoirs ; 4, éclat moyen non retouché ; 5, 8, 9, lames moyennes non retouchées ; 6, 10, nucléus.
- Fig. 5. — Pièces en silex de Mitoc-Pîrîul lui Istrate : 1—2, lames microlithiques à fines retouches ; 3, lame moyenne à fines retouches ; 4—9, 12, lames moyennes non retouchées ; 10, burin d'angle ; 11, grattoir-burin ; 13, éclat moyen à retouches fines ; 14—15, rabots sur nucléus ; 16, grattoir.
- Fig. 6. — Reconstitution de l'habitation I magdalénienne de Pincevent : 1 et 2, élévation et plan de la cellule fondamentale : A, bloc-siège ; B, foyer à l'entrée ; C, couchettes ; D, espace libre ; 3, vues cavalières de la tente revêue de sa couverture ; 4, plan de l'assemblage de trois cellules fondamentales. La disposition des perches de charpente a été établie sur une maquette en grandeur réelle (d'après A. Leroi-Gourhan et M. N. Brézillon).
- Fig. 7. — Habitations paléolithiques : 1, Lužná (Bohême) d'après L. Bánesz ; 2, Pincevent (Seine-et-Marne) : A, le foyer 27-M 89 au bord de la structure circulaire de l'habitation ; a, charbons et détritux domestiques ; B, un petit foyer satellite ; b, charbons seuls ; C, un autre petit foyer ; c, charbons seuls (d'après A. Leroi-Gourhan).
- Fig. 8. — Habitations paléolithiques (d'après L. Bánesz) ; 1, Pavlov (Moravie), plan d'habitations gravéttiennes ; 2, Putim (Bohême), plan d'habitations magdaléniennes.

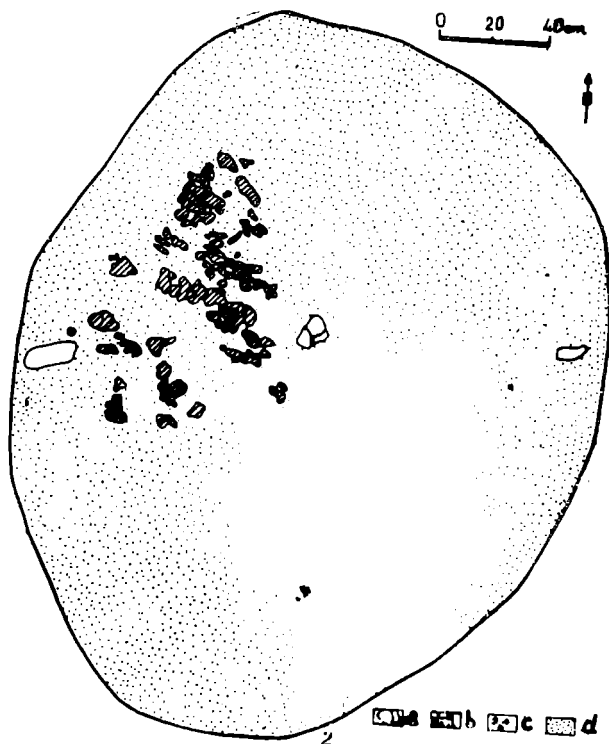
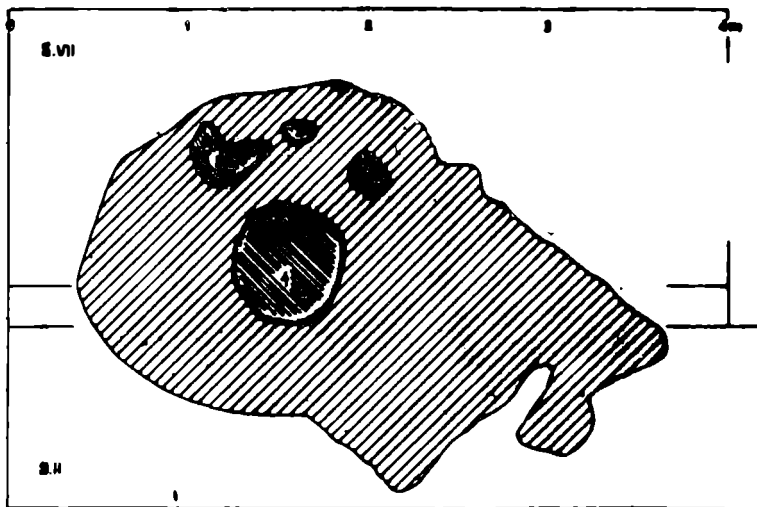

Fig. 1. Adăposturi paleolitice descoperite pe teritoriul României: 1, planul colibei aurignaciene de la Ceahlău—Dirițu (după C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu și Fl. Mogoșanu); 2, planul colibei (?) aurignaciene de la Mitoc — Piriul lui Istrate: a) fragmente de oase, b, atelierul de cioplire a silicelui; c) fragmente de cărbune; d) suprafața adăpostului.

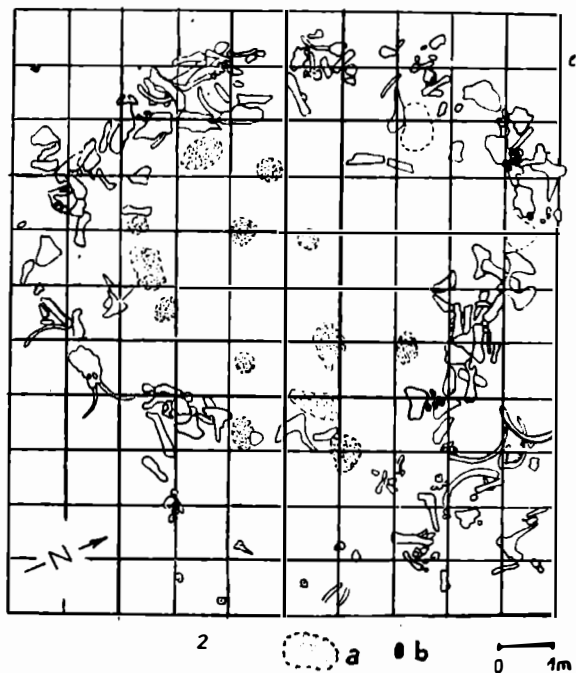
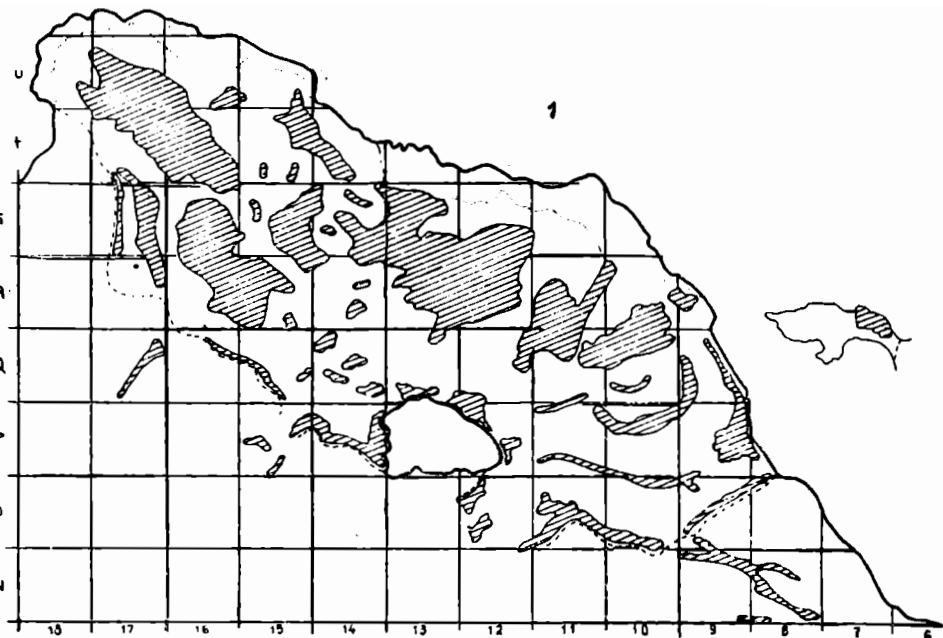

Fig. 2. Locuințe paleolitice: 1, planul cabanei acheuleene de la Lazaret (după H. D. Lumley) — zonele cu cea mai mare concentrație a utilajului; 2, planul locuinței musteriene de la Molodova I (după P. I. Boriskovski): a) vetre, b) dinți de mamut.

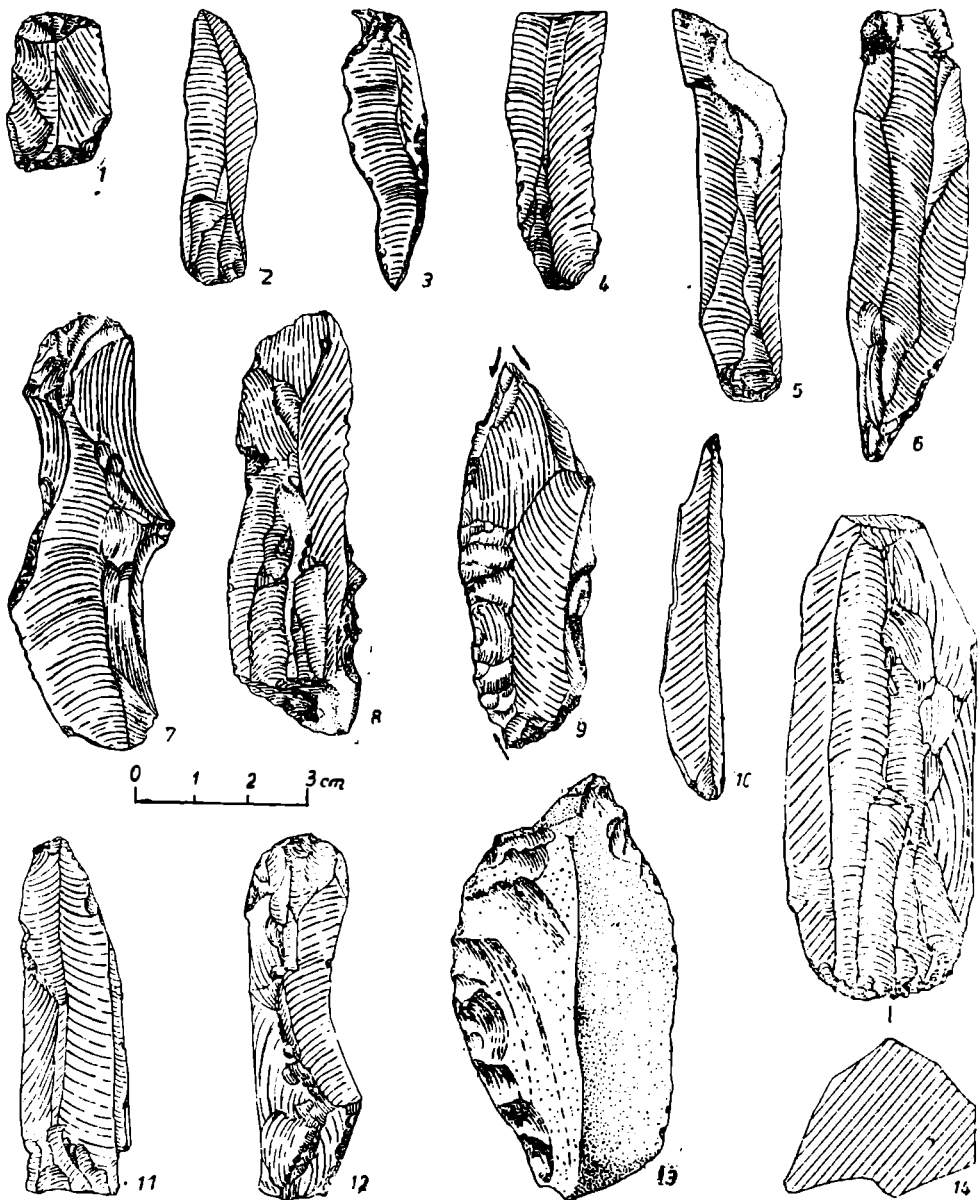

Fig. 3. Unele de piatră de la Mitoc — Piriul lui Istrate: 1, gratoar dublu; 2, 4-6, 8, 10-11, lame mijlocii neretușate; 3, gratoar-străpungător pe lamă parțial retușată abrupt, cu scobitură retușată; 7, gratoar; 9, gratoar-burin; 12, lamă tip „à crête”; 13, răzuitor dublu convex; 14, nucleu (1, 13 gresie; 2-12, <http://www.cimeb.ro> <http://cimiabc.ro>)

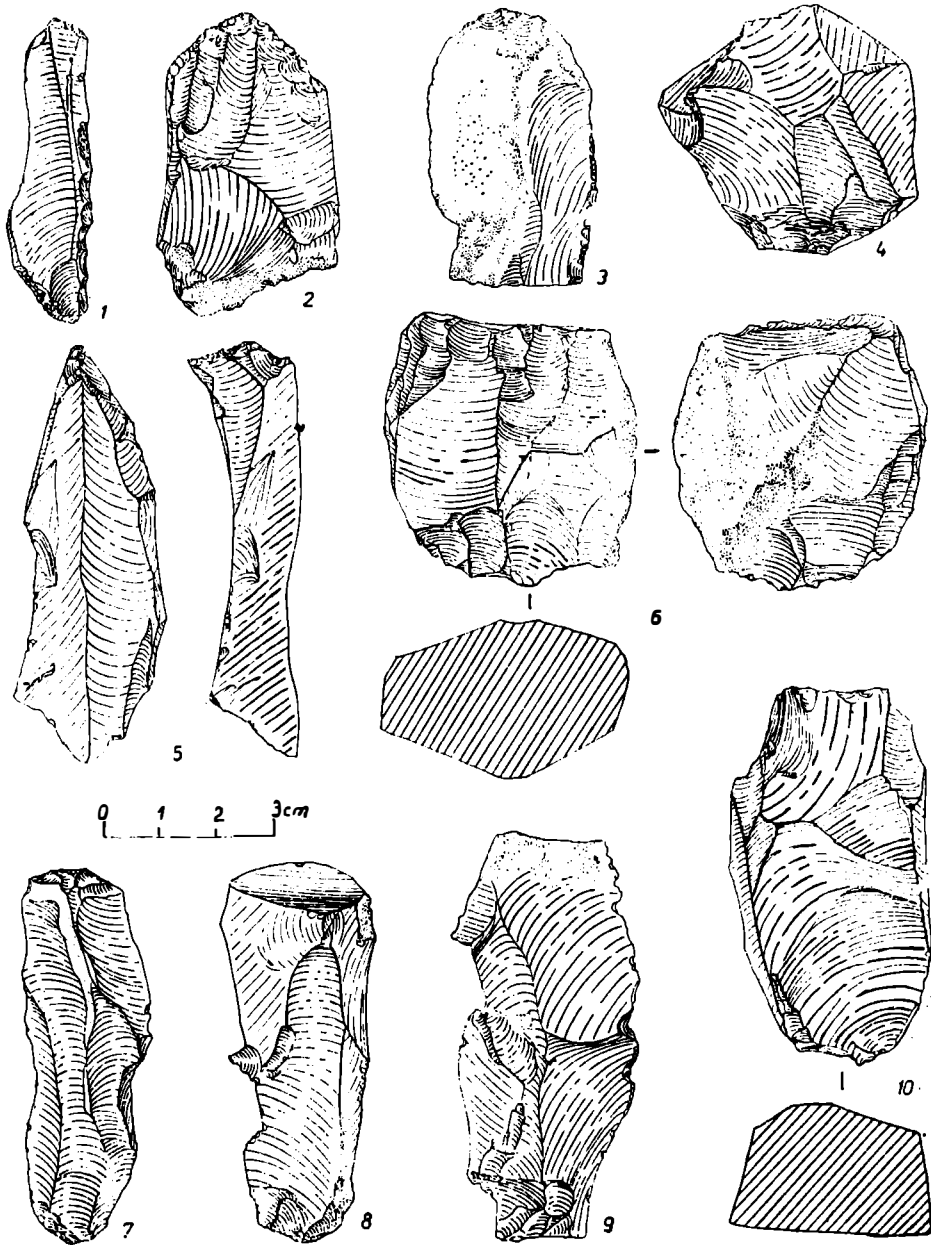

Fig. 4. Unele de silex de la Mitoc — Piriul lui Istrate: 1, lamă mijlocie parțial retușată abrupt; 2, răzuitor dublu convex; 3, 7, gratoare; 4, așchie mijlocie neretușată; 5, 6, 8, 9, 10, nuclee.

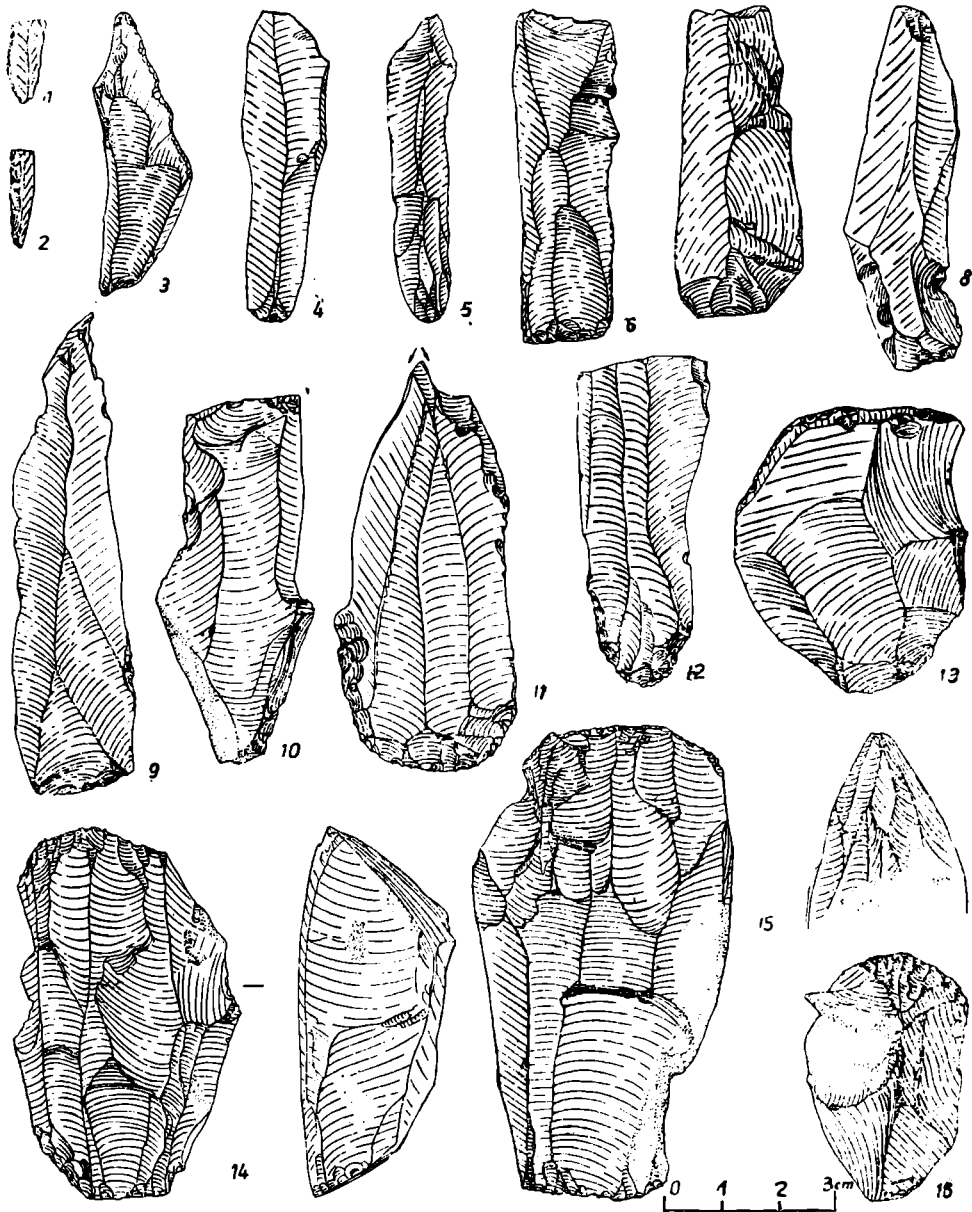

Fig. 5. Piese de silex de la Mitoc — Pirful lui Istrate : 1—2, lame microlitice fin retușate ; 3, lamă mijlocie cu retușe fine ; 4—9, 12, lame mijlocii neretușate ; 10, burin de unghi ; 11, gratoar-burin ; 13, așchie mijlocie cu retușe fine ; 14—15,

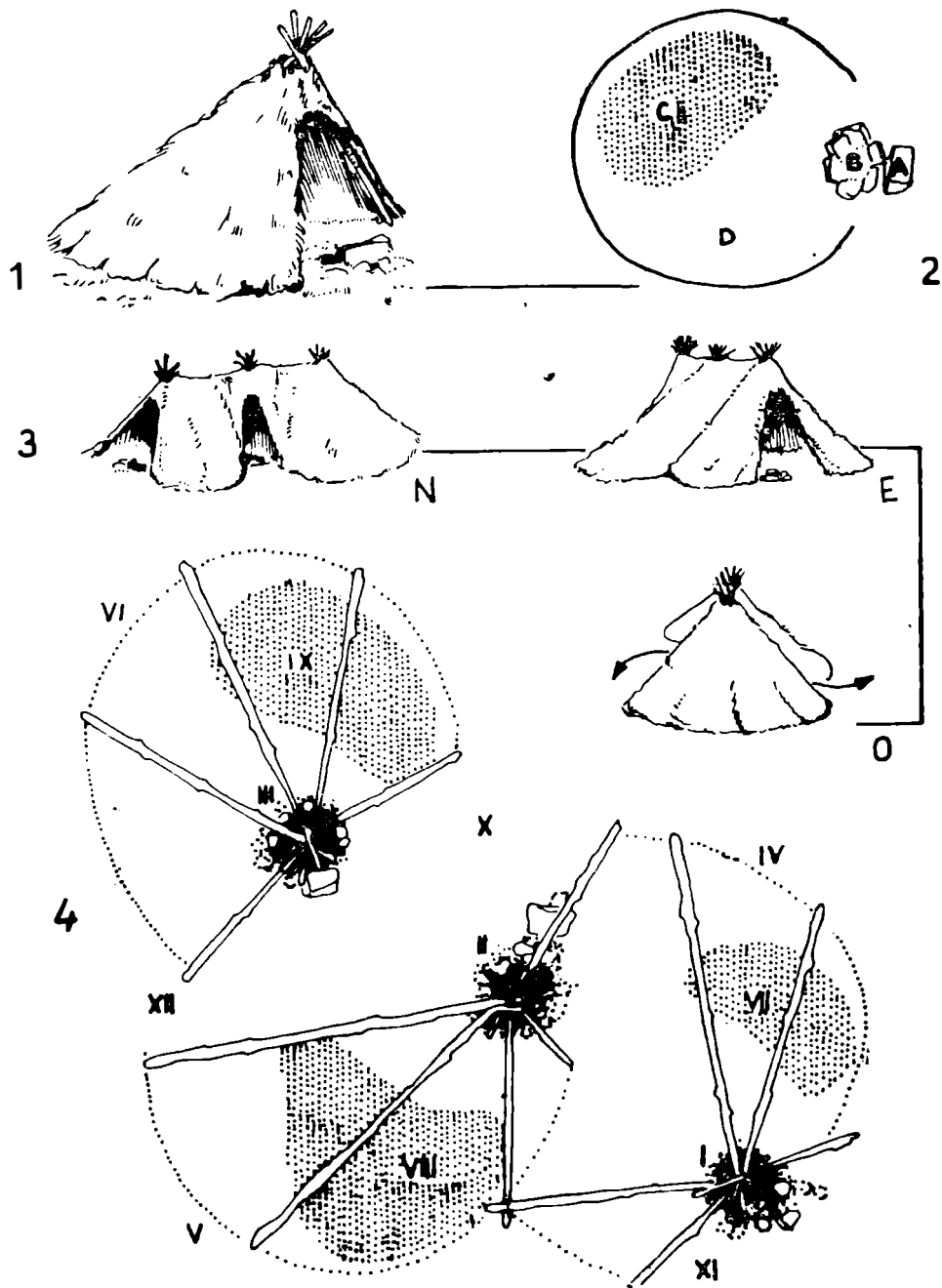

Fig. 6. Reconstituirea locuinței 1 magdaleniene de la Pincevent: 1 și 2, elevația și planul celei fundamentale; A, bloc-scaun; B, vatra de la intrare; C, locul pentru dormit; D, spațiul liber; 3, cortul învelit în blănuri în perspectivă cavaliere (vue cavalière); 4, planul asamblării a trei celule fundamentale. Dispoziția prăjinilor scheletului a fost stabilită pe o machetă în mărime reală (după A. Leroi-Gourhan et M. Brézillon).

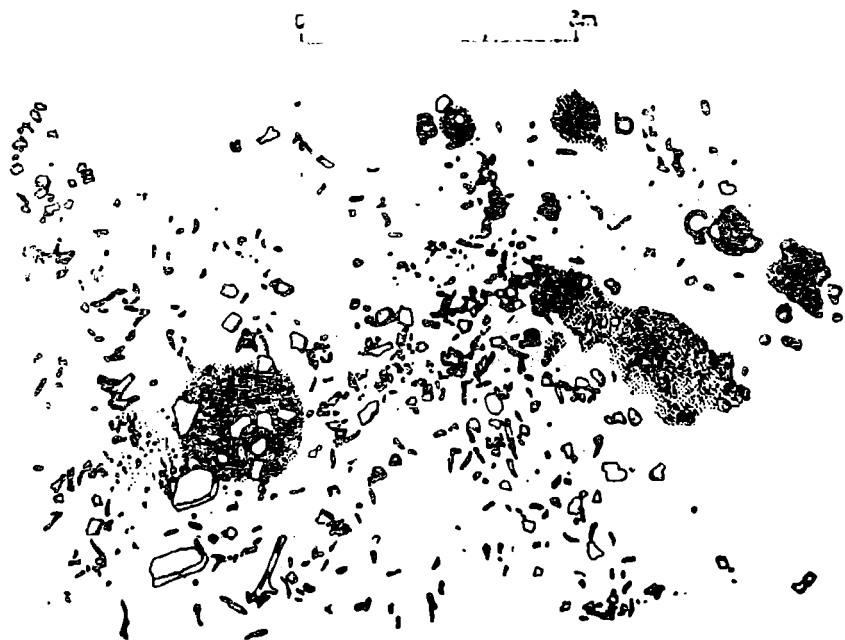

Fig. 7. Locuințe paleolitice: 1, Lubná (Boemia), locuință din paleoliticul superior (după L. Bánesz) 2, Pincevent: A, vatra 27-M 89, la marginea structurii circulare a locuinței; a, cărbuși și alte deșeuri; B, vatră mică alăturată; b, resturi de cărbuni; C, altă vatră

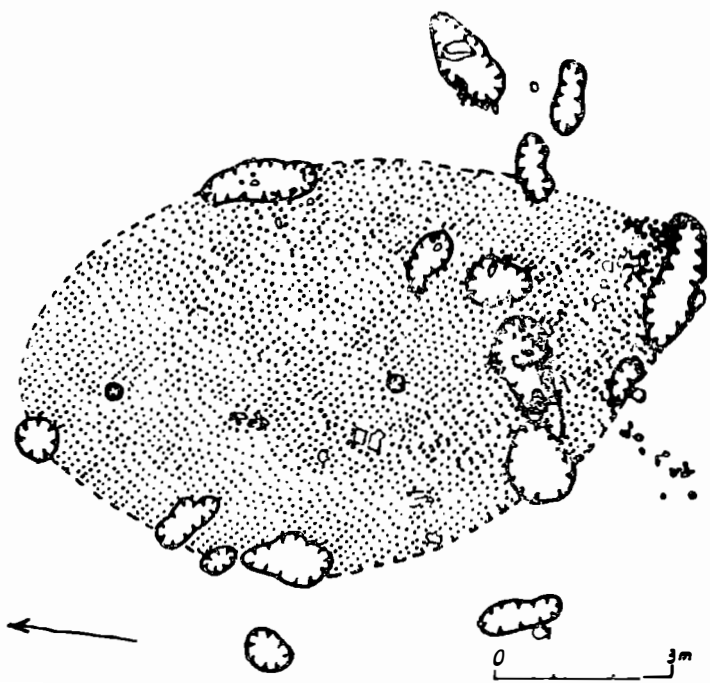
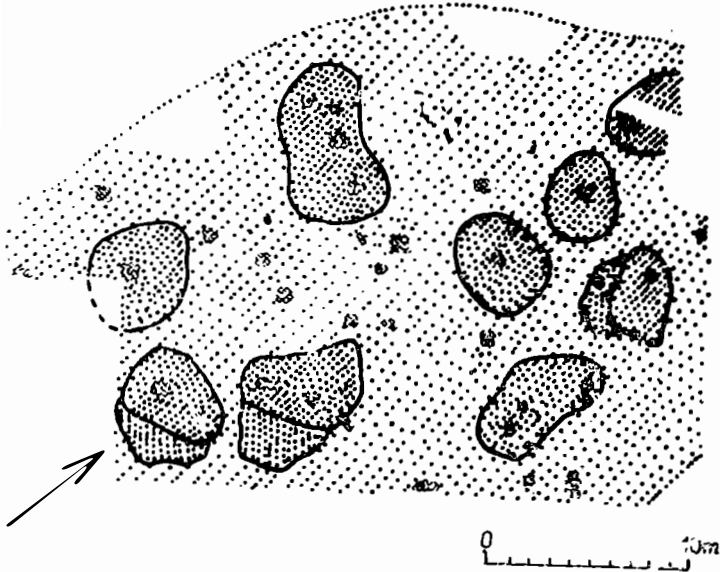

Fig. 8. Locuințe paleolitice (după L. Báñez): 1, Pavlov (Moravia), planul locuințelor gravetiene; 2, Putim (Boemia), <http://www.bimec.ro/> <http://amiba.ro>